

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

14 01 20 23 р.

м. Київ

№ 44

Про завершення експерименту всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у 2018 – 2022 роках

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07 листопада 2000 року № 522 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 року за № 946/5167, наказу Міністерства освіти і науки України від 18.03.2019 № 369 проводився експеримент всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у 2018–2022 роках. На підставі висновку науково-методичної комісії з інноваційної діяльності сектору дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти та виховання Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України від 08 грудня 2022 року (протокол № 17), з урахуванням пункту 1 частини першої статті 22 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та листа Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 12.12.2022 № 21/08-266

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити звіт про завершення експерименту всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у 2018–2022 роках, що додається.

2. Експеримент всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» на базі закладів загальної середньої освіти Донецької, Кіровоградської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей за 2018 – 2022 роки (далі – Експеримент) вважати завершеним.

3. Державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» узагальнити досвід роботи закладів загальної середньої освіти Донецької, Кіровоградської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей, які були учасниками

Експерименту, забезпечити його оприлюднення у фахових друкованих виданнях, на офіційних вебсайтах Міністерства освіти і науки України, Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та здійснювати відповідні заходи щодо запровадження освітньої інновації у систему освіти України.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Рогову В.

Міністр

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long vertical stroke extending upwards.

Сергій ШКАРЛЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти

і науки України

від 14 01 2023

№ 44

Звіт

про завершення всеукраїнського експерименту з реалізації
Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей»
у 2018 – 2022 роках

Значним внеском у забезпечення освітнього процесу та його виховної складової є Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей», розроблена авторським колективом Інституту проблем виховання НАПН України, керівник програми – Бех Іван Дмитрович, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання НАПН України (далі – Програма). В основу Програми закладено принципи компетентнісного виховання особистості учня, які можуть творчо наповнюватись конкретним змістом, із урахуванням регіональних особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, інших соціальних викликів.

Для апробації Програми Міністерством освіти і науки України був започаткований експеримент всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» на базі закладів загальної середньої освіти Донецької, Кіровоградської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей на 2018–2022 роки» (наказ МОН України № 369 від 18.03.2019).

Виходячи з основної мети - підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища Нової української школи та допомоги закладам загальної середньої освіти в організації виховного процесу на основі інтеграції виховних зусиль суспільства, зокрема громади, а також до виховання базових загальнолюдських цінностей, соціальних цінностей суспільства і малих груп, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності і готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму актуалізована:

мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у закладах загальної середньої освіти.

Для реалізації програми були визначені наступні завдання:

визначити шляхи і створити умови для підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, оволодіння педагогами компетентнісним потенціалом виховання, новими освітніми технологіями і методиками, які необхідні для обраної моделі реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» в освітній процес закладів загальної середньої освіти - учасників експерименту;

розробити та експериментально апробувати моделі та методику виховних систем закладів загальної середньої освіти з урахуванням засад Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», регіональних особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, інших актуальних соціальних викликів;

розробити процедуру оцінювання результатів освітньої діяльності закладів освіти-учасників експерименту та перспектив його розвитку відповідно до реалізованої Програми;

удосконалити методику моніторингових досліджень: критерії, показники оцінювання результативності функціонування організаційного і ресурсного компоненту в створенні виховного середовища закладу загальної середньої освіти та виховного простору сучасного учня під час реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей»;

створити навчально-методичне забезпечення Програми;

розробити, експериментально апробувати освітні й методичні матеріали (посібники, методичні рекомендації, розробки виховних заходів, мотиваційні матеріали тощо) та забезпечити психолого-педагогічний супровід з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» в освітній процес закладів загальної середньої освіти-учасників експерименту.

Реалізація експериментальної діяльності відбувалася у чотири етапи:

I – організаційно-підготовчий (грудень 2018 р. – грудень 2019 р.);

II – концептуально - діагностичний (січень – грудень 2020 року);

III – формувальний (січень 2021 року – березень 2022 року);

IV – узагальнювальний (квітень – грудень 2022 року).

Протягом I (організаційно-підготовчого) етапу проведення експерименту відповідно до завдань у закладах освіти – учасників експерименту відбулися педагогічні ради, були створені тимчасові творчі колективи, вивчалась готовність педагогів до участі у експериментальній роботі, що дало можливість урахувати виявлений підвищений інтерес педагогів до інновацій у вихованні, узгодити з Програмою «НУШ у поступі до цінностей» пріоритети виховання в Новій українській школі, а також спрогнозувати перспективи творчої співпраці

та використати досвід інноваційних закладів освіти в регіонах та узагальнити вітчизняний досвід.

У напрямі реалізації та поширення програми «НУШ у поступі до цінностей» в регіонах розвивалась співпраця учасників експерименту з Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, із закладами післядипломної педагогічної освіти, з науковими консультантами.

З метою належного супроводу реалізації завдань експериментальної роботи відбувались інструктивно-методичні наради щодо запровадження програми «НУШ у поступі до цінностей», організації експерименту, її учасників, обговорення досвіду та особливостей аспектів виховання на шляху до реалізації завдань концепції НУШ та ознайомлення із перспективами проведення та умовами участі в експерименті кожного базового закладу освіти.

Другий етап дослідження спрямовано на підготовку педагогів до організації моніторингового дослідження ресурсного забезпечення закладів освіти-учасників експерименту, відбір діагностичного інструментарію, опанування методикою оцінювання ціннісних компонентів особистості та розроблення виховних моделей діяльності експериментальних закладів освіти щодо реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей».

Зреалізовано обґрунтування організаційно-педагогічних умов у реалізації програми «НУШ у поступі до цінностей» у базових закладах зі створення комплексної методики діагностики цінностей у виховному просторі учнів та виховному середовищі закладів освіти, розробки програмно-педагогічного забезпечення виховання наскрізних цінностей в Новій українській школі та підготовку педагогів до системного виховання цінностей у реалізації зазначеної програми.

Для обґрунтування комплексу методик дослідження прояву цінностей в учасників освітнього процесу використовувались вже існуючі методики та їх модифіковані методи щодо дослідження окремих груп цінностей як важливих компонентів виховання особистості учня. Психологічні служби закладів освіти віддали перевагу методикам І. Д. Беха: «Вивчення совісності», «Соціальна сміливість», діагностичній методиці «Ціннісні орієнтації Рокича», проводилась діагностика індивідуальних цінностей за методикою Ш. Шварца, застосовувались методики щодо вивчення розвитку життєвих компетентностей, оцінювання життєвих навичок і цінностей за номограмами, а також вивчався рівень засвоєння учнями надбань виховного досвіду за різними складовими змісту виховання тощо. Також використовувались бесіди, спостереження, ведення і аналіз щоденників самопостереження, тести «Ваш характер» (За Г. Ю. Айзенком), «Чи

поважаєте ви себе», «Чи впевнені ви в собі», «Чи вольова ви людина», «Чи рішучі ви», «Стан здоров'я та самопочуття», «Ваша самооцінка», діагностика самооцінки мотивації схвалення Д. Марлоу і Д. Крауна, методики «Що таке добре, а що таке погано?», «Закінчи речення», «Вибір», «Робота на конвеєрі», тощо.), тести («Чи добрий ти», «Чи ви агресивні?»), анкета на виявлення ставлення учнів до проблем милосердя, опитувальники («Що означає бути милосердним?», «Що означає поважати людську гідність?»), шкала ранжування, соціометричні шкали, метод незалежних характеристик тощо.

У результаті організованого онлайн-опитування у виховному просторі здійснено аналіз відповідей респондентів щодо важливості цінностей для потреб Нової української школи.

Можна побачити особистісні цінності, які найбільш повторювались у респондентів: чесність, справедливість, доброта, здоров'я, любов, повага, відповідальність.

Відповідно до аналізу найважливішими цінностями українського суспільства респонденти назвали такі їх групи: загальнолюдські, духовні, особистісні, національні, громадянські, екологічні.

Розміщення цінностей за їх важливістю у вихованні на думку респондентів склалося таким чином: справедливість, відповідальність, повага до інших, чесність, працелюбність, совість, толерантність, любов, повага до рідної мови, гідність, свобода, патріотизм, рівноправ'я, повага до себе, збереження довкілля, повага до закону, ініціативність, демократія, повага до життя, культурне різномайття, самодостатність, конкурентоспроможність, солідарність, підприємливість.

За результатами опитування у базових закладах освіти можемо простежити співпадіння цінностей відповідно до порядкової структури ранжування за рівнем їх важливості. За результатами діагностування вибрано такі групи цінностей:

1- загальнолюдські цінності (життя, мир, свобода, гідність та самоповага, справедливість, добро, гуманність);

2 - особисті цінності (чесність, відповідальність, совість, працелюбність, ініціативність, безпека, здоров'я);

3 - родинні цінності (сім'я, взаємопідтримка, довіра, чуйність, вірність, спілкування, традиції та звичаї);

4 - духовні цінності (чесноти, віра, надія, любов, добродіяння, сила духу, одухотвореність);

5- національні цінності (українська національна ідея, незалежність, свобода, національна гідність і честь, патріотизм, національна ідентичність, мова і культура, пам'ять (національна, історична));

6 - громадянські цінності (верховенство права, громадянська позиція, суверенітет особистості, солідарність, демократія);

7- екологічні цінності (краса природи, екологічна свідомість, здоровий спосіб життя, природоохоронна позиція, сталий розвиток, безпека життя).

У цілому дослідження важливості цінностей для виховання у закладах освіти дозволило виявити особливості упровадження програми «НУШ у поступі до цінностей», конкретизувати вибір стратегії виховання, визначити систему спільних прийнятих цінностей учасниками освітнього процесу закладів загальної середньої освіти та визначити передумови створення регіональних Програм національного виховання закладів освіти.

Відповідно закладами освіти післядипломної педагогічної освіти створені регіональні авторські програми. У закладах освіти розроблено шкільні авторські програми виховання на спільних прийнятих цінностях. Основними вихідними положеннями програми стало виокремлення ціннісного потенціалу компетентностей в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти відповідно до програми «НУШ у поступі до цінностей», розробка та впровадження принципу наскрізності виховання в освітньому процесі НУШ, а також пошук спільних прийнятих цінностей, які мають переважне значення для суспільства, освіти, особистості та потреб Нової української школи.

За результати моніторингових досліджень у базових закладах освіти переважаючі цінності було узгоджено зі змістом виділених груп цінностей, які розкривають чи доповнюють їх зміст.

За результати моніторингових досліджень у базових закладах освіти переважаючі цінності було узгоджено зі змістом виділених груп цінностей, які розкривають чи доповнюють їх зміст.

Актуальним на III (формульованому) етапі апробації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» стало смислове наповнення цінностей у виховному процесі, створення системи цінностей засобами виховних проєктів, оновлення форм і методів виховання на цінностях, партнерської взаємодії в розвитку ціннісно орієнтаційної активності учасників освітнього процесу, духовної практики виховання української еліти тощо. На формування і розвиток загальнолюдських, особистих, родинних, духовних, національних, громадянських і екологічних цінностей були спрямовані виховні проєкти у закладах загальної середньої освіти – учасників експерименту.

Продовжено апробування інноваційних моделей освітньої виховної системи, які спираються на широкий спектр індивідуальних та групових цінностей організації життєдіяльності учасників освітнього процесу. При моделюванні виховної системи використано комплексні педагогічні засоби, які містять складники: основні поняття, принципи нової парадигми, прийоми та

методи побудови виховання (системний, варіативно-модельний, особистісно-зорієнтований, діяльнісний, компетентісний). Пріоритетна роль належить системному підходу, адже, досягнення цілей виховання вимагає дотримання наукового підходу до організації цього процесу, врахування об'єктивних закономірностей його перебігу, взаємодії системи чинників, що його детермінують (раціональність, об'єктивність, науковість). Найважливішим аспектом її управління є зміцнення системності на кожному новому етапі розвитку, планування системоутворювальних видів діяльності, ключових справ, реалізації загальношкільних традицій, функціонування загальношкільних організацій, об'єднань, моніторинг та аналіз результатів діяльності для реалізації у виховній практиці розроблених концептуальних ідей виховання учнів на цінностях та пошук теоретичних і практичних основ до визначення їх ролі у реалізації компетентісної освіти на засадах Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

З метою аналізу ефективності запропонованих виховних моделей і систем та якості реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» серед учнів та класних керівників проведено діагностування результативності функціонування організаційного і ресурсного компоненту в створенні виховного середовища закладу освіти та виховного простору сучасного учня.

Базовими духовно-моральними цінностями визначено: любов, повагу до інших, гідність, відповідальність, совість, свободу, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність (відповідно до Програми).

У закладах освіти проведено моніторинг духовно-моральних, життєвих цінностей, визначено рівень їх сформованості в учнів, на підставі чого розроблені мініпроекти для вивчення, розуміння актуальності та значущості духовно-моральних цінностей, що дає практичні результати на базі регіональних закладів освіти-учасників експерименту.

У Рівненській області здійснюється цільова підготовка педагогічних працівників до упровадження програми «НУШ у поступі до цінностей». Рівненським закладом післядипломної педагогічної освіти підготовлено освітню програму «Організація наскрізного процесу виховання цінностей в НУШ» для керівників освіти та педагогів, читаються лекції «Сучасні аспекти виховання за програмою «НУШ у поступі до цінностей», «Наскрізне виховання цінностей в НУШ», «Програма національного виховання у закладах освіти Рівненщини», а також проведено відповідні тематичні семінари для педагогів-виховників щодо особливостей виховання цінностей в освітньому процесі Нової української школи. Також розроблено триденний тренінг «Моделювання наскрізного виховання цінностей».

У цілому дослідження важливості цінностей для виховання у закладах освіти Рівненської області дозволило виявити особливості впровадження програми «НУШ у поступі до цінностей», конкретизувати вибір стратегії виховання в Рівненській області, визначити систему спільних прийнятих цінностей учасниками освітнього процесу ЗЗСО та означити передумови створення Програми національного виховання закладів освіти Рівненщини на замовлення закладів освіти області.

Відповідно Рівненським закладом післядипломної педагогічної освіти за підтримки кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету розроблено Програму національного виховання у закладах освіти Рівненщини на 2020-2025 роки (науково-методичну розробку схвалено Вченою радою Інституту 25.09.2020, протокол №5). Основними вихідними положеннями програми стало виокремлення ціннісного потенціалу компетентностей в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти відповідно до програми «НУШ у поступі до цінностей», розробка та впровадження принципу наскрізності виховання в освітньому процесі НУШ, а також пошук спільних прийнятих цінностей, які мають переважне значення для суспільства, освіти, особистості та потреб НУШ.

За результати моніторингових досліджень у базових закладах освіти переважаючі цінності було узгоджено зі змістом виділених груп цінностей, які розкривають чи доповнюють їх зміст. У Корецькій ЗОШ I-III ступенів №1 життєві особисті цінності стали важливими компонентами виховної системи школи життєвих цінностей, в Рівненській українській гімназії, Острожецькому ліцеї, Цепцевицькій ЗОШ I-III ст., Птицькій ЗОШ I-II ст. побудовано програми виховання на спільних цінностях у конкретному середовищі закладу освіти.

Крім того, в Острожецькому ліцеї працює методичне об'єднання класних керівників з теми «Підвищення рівня вихованості особистості та формування в учнів цінностей шляхом упровадження програми «НУШ у поступі до цінностей»; у Корецькій ЗОШ I-III ст. №1 продовжує роботу теоретичний семінар «Цінності як базова консолідуєча складова ціннісної мотивації особистості», ведеться робота щодо прийняття Меморандуму між учасниками освітнього процесу щодо громадської підтримки функціонування моделі школи життєвих цінностей; в Рівненській українській гімназії проведено засідання кафедри з проблем «Рекомендації щодо упровадження програми «НУШ у поступі до цінностей», «Ціннісні орієнтири виховання в Новій українській школі», вивчено методологічний інструментарій та укладено методичний кластер «Форми, методи, прийоми виховання цінностей в арсеналі сучасного педагога»; у Цепцевицькій ЗОШ I-III ст. проводяться семінари з вивчення ціннісного потенціалу компетентностей НУШ; у Птицькій ЗОШ I-II ст.

(Facebook), класних сторінках (Facebook, Viber), індивідуальну роботу, браунбеги для батьків, спільні заходи батьків і дітей тощо), виховні активності та спілкування з дітьми (години спілкування, тематичні проєкти, активності, тренінги, акції тощо), суспільно-громадянські активності (участь у житті громади, країни). Для батьків проводиться навчання – обмін досвідом на батьківських дебатах, «Браунбегах для прогресивних батьків» (фокусні групи). Батьки залучені до впровадження ідей Програми як повноправні партнери. Створюються спільні проєкти, домовленості про план дій у тій чи іншій ситуації, проводиться навчання, обмін досвідом виховання.

Як приклад, пріоритетним напрямом для закладів освіти міста Миколаєва було створення відеороликів за обраними цінностями та соціальні реклами.

Реалізуючи Програму «Нова українська школа у поступі до цінностей», педагоги експериментальних закладів освіти Хмельницької області продовжили працювати над реалізацією створених моделей. Чемеровецький НВК № 2- модель «Школа життєвого успіху». У Шепетівській ЗОШ I-III ст. впровадження Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» поєднали із власною розробленою моделлю школи європейської освіти та культури. Головний принцип Програми, як і стратегії розвитку школи європейської освіти і культури - дитиноцентризм. Тому змінено модель виховного простору сучасного учня: встановлено мережу закладів, які формують морально-духовну особистість (загальної середньої освіти та закладів позашкільної освіти), сімейне середовище, зони дії масової інформації, вуличне середовище та зони комунікаційних технологій. У Нетішинському ліцеї №1 розроблено цілісну інноваційну модель освітньої виховної системи, яка спирається на широкий спектр індивідуальних та групових цінностей організації життєдіяльності учасників освітнього процесу. При розробці моделі виховної системи використано як системний, синергетичний, варіативно-модельний, особистісно зорієнтований, діяльнісний та комплексний підходи, домінантою серед яких є системний.

Особливу увагу, як і на попередніх етапах, було приділено наскрізному процесу виховання. З метою створення інноваційної виховної системи в закладах на різних етапах експерименту реалізовано ряд проєктів у частині формування ключових компетентностей. Зокрема, проєкти «Поділись успіхом» та «Уроки креативності» (Чемеровецький НВК № 2). «Безпечна та дружня до дитини школа», «Небайдужа громада-активна школа»; «Обдарована дитина», проєкти зі створення сучасного безпечного освітнього середовища, (Шепетівська ЗОШ I-III ст. № 1). У закладах активно використовуються інноваційні форми та методи виховання, залучаються стейкхолдери: «Епіцентр

підготовлено посібник для введення батьків у світ цінностей дитини «31 кавовий день; Конференц-кав'ярня для мами» тощо.

Участь Миколаївщини в експерименті всеукраїнського рівня з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» дала поштовх до активізації виховної діяльності в усіх школах міста Миколаєва. Творчою групою освітян на базі Науково-методичного центру Миколаївської міської ради було розроблено положення про реалізацію міського проекту «Десять цінностей сьогодення», який став складовою експерименту всеукраїнського рівня. Завдання міського проекту повністю відповідають основним завданням реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей». Результати роботи шкіл висвітлюються на сайтах закладів загальної середньої освіти міста Миколаєва.

Участь Миколаївщини в експерименті всеукраїнського рівня з апробації Програми сприяла активізації виховної діяльності в усіх школах міста Миколаєва. Творчою групою освітян на базі Центру професійного розвитку педагогічних працівників Миколаївської міської ради організовано міський проект «Десять цінностей сьогодення», який є складовою Експерименту, спрямований на створення умов для розвитку зростаючої особистості на основі загальнолюдських, морально-етичних цінностей, формування соціально-просвітницької активності, правосвідомої поведінки учнівської молоді.

Поштовхом до роботи шкіл області в рамках Експерименту стала розроблена комплексна програма розвитку цілісної особистості, зорієнтована на ціннісне виховання «Покоління успішних», що об'єднала ключові компоненти рекомендованих документів та систематизувала формування в учнів ціннісних орієнтацій за віковими категоріями. У Програмі систематизовані основні сім груп цінностей, об'єднаних у запропоновані форми організації виховної діяльності. Обласна програма розвитку цілісної особистості, зорієнтована на ціннісне виховання, відрізняється від більшості запропонованих раніше тим, що:

- напрями програми об'єднані для ефективної їх реалізації за календарним принципом;
- усі запропоновані форми роботи розподілені відповідно до вікових категорій із 5 до 11 класу;
- рекомендовані заходи надають можливість вибору класним керівникам для планування виховної роботи на навчальний рік відповідно до специфіки, профілю й типу закладу освіти.

Участь в експерименті спонукав до активізації методичної роботи (навчання, семінари, обмін досвідом, педагогічні ради), роботи з батьками (тематичні повідомлення на батьківських зборах, сторінці закладу

АГРО», «Шепетівський лісгосп», «Шепетівський осередок спілки поляків України» (Шепетівська ЗОШ I-III ст. №1), а також Благодійні фонди «Батьки-дітям», «Зміцнення громад», «Волонтери Елохім» (Нетішинський ліцей №1). Завданнями цих проєктів було: формування аналогії і поєднання зовнішньої інформації та внутрішніх уявлень; залучення до освітнього процесу затребуваних на ринку праці фахівців у різних галузях освіти, культури, спорту, медицини, підприємництва; вдосконалення вмінь експериментувати та встановлювати зв'язки між речами; створення на уроці та в позаурочний час атмосфери співробітництва, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність, свобода, повага до інших; підготовка молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі.

На завершальному етапі підготовлено навчально-методичні посібники: «Теорія і практика реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», «Забезпечення освітнього процесу та його виховної складової у закладах загальної середньої освіти Хмельниччини в контексті Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», тренінговий посібник «Моральні цінності – життєвий орієнтир особистості сучасного учня», «Дорожня карта впровадження Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», «Цінності у моєму житті» спецвипуск науково-методичного журналу ХОШПО «Педагогічний вісник Поділля». Ці матеріали можна широко використовувати в освітньому процесі при виборі оптимальних для конкретного закладу освіти структури, змісту, форм організації виховної діяльності.

Для ефективного виконання завдань Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» проведено:

- оцінювання (експертна оцінка) результативності реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти - учасників експерименту;
- оприлюднення результатів експерименту всеукраїнського рівня у фахових виданнях, засобах масової інформації, на Інтернет-ресурсах;
- підсумкову обласну науково-практичну конференцію «Нова українська школа у поступі до цінностей: впровадження, результати, крок до майбутнього».
- аналіз сильних та слабких сторін упровадження Програми «НУШ у поступі до цінностей»

Зібрані напрацювання було акумульовано в посібники «Наскрізний процес виховання: креативні ідеї та практики», «Базові моральні цінності ініціативної молоді».

Впроваджуючи Програму «Нової української школи у поступі до цінностей» у свою виховну діяльність, заклади освіти Черкаської області переслідували важливу мету – створення інноваційної виховної системи в освітньому просторі регіону.

Педагогічні колективи закладів освіти при реалізації виховної моделі з реалізації Програми особливу увагу звертали на найважливіші чинники, які характеризують морально-духовний і інтелектуальний рівні особистості учня.

Нова парадигма виховання полягає в розумінні дитини як суб'єкта і мету виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проектування цілісного виховного простору. В основу Програми закладено принципи компетентнісного виховання особистості учня, які можуть творчо наповнюватися конкретним змістом, із урахуванням регіональних особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, інших соціальних викликів.

Уся виховна робота закладів освіти-учасників експерименту базується на пріоритеті розвивального характеру освіти та її особистісній орієнтації. Учень стає для вчителя не пасивним об'єктом, а суб'єктом освітнього процесу. Ця система роботи вчителя і закладу освіти загалом спрямована на максимальне розкриття й плекання морально особистісних якостей кожної дитини. При цьому навчальний матеріал виступає засобом й інструментом, який створює умови для повноцінного прояву й розвитку особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу та сприяє даній меті впровадження інноваційних педагогічних технологій особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання.

Зреалізовано модель психолого-педагогічного супроводу, метою якої є розробка та впровадження процедури комплексного психолого-педагогічного супроводу, що сприяє успішному навчанню та розвитку учнів і включає в себе психолого-педагогічну діагностику, аналіз динаміки вихованості й пізнавального розвитку учнів. Однією з найважливіших умов досягнення даного результату є рівноправне співробітництво вчителя та психолога.

Апробація Програми допомагає вчителям в сучасних умовах осмислювати виклики виховання, головні засади, розуміти базові моральні цінності, визначати чіткі пріоритети, які допоможуть учням відбутися у житті, як порядній, високоморальній, професійно-успішній, здоровій та щасливій людині.

На реалізацію завдань узагальнювального етапу заклади загальної середньої освіти Черкащини обрали проєктну діяльність, яка на сьогодні є однією з найперспективніших складових освітнього процесу, адже створює умови

творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні.

Досвід діяльності закладів освіти переконує, що саме проєкти є вагомим кроком до формування сталих духовно-моральних принципів сучасного компетентного учня та громадянина-патріота. Вони є одним із провідних засобів оволодіння учнями навичками планування власної діяльності, вибору способів та шляхів щодо здійснення, формування та актуалізації життєвого досвіду учнів.

Аналізуючи роботу закладів освіти, було взято за основу модель, в якій акцент зроблено на посилення ролі формування загальнолюдських цінностей учнівської молоді в умовах Нової української школи. У педагогічному процесі школи проєктна методика навчання та виховання знайшла своє практичне застосування як один із провідних засобів перетворення школи зі школи навчання на школу життя. Проєктна діяльність забезпечує створення духовно-виховуючого простору, який збагачує особистий духовний досвід учнів, сприяє проявам ціннісно-орієнтаційної активності особистості.

На виконання завдань з реалізації програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» у Смілянському навчально-виховному комплексі «Загальноосвітня школа І ступеня – гімназія імені В.Т. Сенатора» система виховної роботи будувалась відповідно до методичних матеріалів для учасників експериментального дослідження з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», зокрема: Бех І. Д. «Колізії суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді», «Виховні приписи у становленні особистості», Журба К. О. «Сучасні програми та концепції, орієнтовані на виховання смисложиттєвих цінностей», «Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді»; Назаренко, Г. А. «Використання сучасних виховних технологій у процесі ціннісного становлення учнівської молоді».

Пріоритетним напрямом експериментальної діяльності регіону є формування соціальної та громадянської компетентності, лідерських якостей та патріотизму, компетентності вчитися впродовж усього життя.

На базі Тернопільського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти під час підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів, методистів закладів позашкільної освіти, керівників гуртків проводились тренінгові заняття за створеними освітніми програмами «Модель професійної компетентності сучасного педагога в контексті програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», «Управління змінами: сучасні тренди та інструменти», «Організаційна культура закладу освіти як основа формування цінностей учасників освітнього процесу».

З метою забезпечення підвищення кваліфікації педагогів області, надання допомоги щодо організації виховної роботи проведено:

вебінари «Формування професійної компетентності сучасного педагога в контексті програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» для консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників, які відповідають за питання виховної роботи; «Основні орієнтири компетентнісного виховання особистості учня»; «Місія і цінності закладу позашкільної освіти в умовах сучасності»; «Національно-патріотичне виховання в контексті Нової української школи»;

вебфорум для педагогічних працівників «Ціннісні орієнтири сучасної української школи в системі виховної роботи»;

вебінар для класних керівників та педагогів-організаторів закладів загальної середньої освіти області «Формування національно-патріотичної компетентності учнівської молоді».

Активно здійснюється робота щодо підтримки ініціативи й активності учнівської молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Важливою складовою цього напрямку роботи є організація школи управлінської майстерності для педагогів-кураторів та лідерів учнівського самоврядування:

«Організаційна культура в учнівській організації»;

«Управління змінами: сучасні тренди та інструменти»;

«Участь молоді у прийнятті рішень. Вибори президента обласної учнівської асоціації «Авангард»;

«Місія. Бачення. Цінності. Фундамент успіху учнівської самоврядної організації».

З метою забезпечення методичного супроводу роботи над програмою видано посібник «Планування виховної діяльності за програмою «Нова українська школа у поступі до цінностей» .

Протягом експерименту педагогічними колективами Донецької області (Слов'янській ЗОШ № 1 Слов'янської міської ради, Торецькому ЗЗСО «Художньо-естетична гімназія» військово-цивільної адміністрації м.Торецька, Костянтинівському ЗЗСО № 15 Костянтинівської міської ради, Білозерській ЗОШ № 13 Добропільської міської ради, Білозерській ЗОШ № 18 Добропільської міської ради, Рибинській ЗОШ Волноваської районної ради) проведено експериментальне апробування освітніх та методичних матеріалів. У закладах розроблено моделі виховної системи, які впроваджуються в освітній процес, апробовано їх дієвість, розроблено та апробовано програми роботи класних керівників, що були скориговані відповідно до особливостей учнів класу та умов функціонування закладів загальної середньої освіти.

З метою підвищення ефективності впровадження Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти із залученням громадських організацій було проведено навчання учнів-активістів учнівського самоврядування та педагогів закладів освіти проєктному менеджменту, апробовано рекомендації щодо активізації роботи органів учнівського самоврядування.

Творча група педагогів закладів, які задіяні в експерименті, апробувала розроблені міні-тренінги «Особистість формує особистість», «Сучасні цінності громадянського суспільства України» для педагогів із реалізації Програми «Нова українська школа» у поступі до цінностей».

Органами учнівського самоврядування проведено внутрішньошкільні конкурси проєктів «Доброму скрізь добре!», «Комфортна школа», «Школа змін».

Досвід закладів освіти щодо реалізації програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» презентовано під час проведення педагогічних студій 7-го Педагогічного конгресу освітян Донеччини «Освітня реформа Донеччини: рухаємося вперед!»; моделі виховних систем закладів освіти презентовано на конференції Донецького закладу післядипломної педагогічної освіти «Досягнення та виклики національно-патріотичного виховання в регіоні». Представниками педагогічних колективів закладів, які задіяні в експерименті, проведено методичні заходи: постійно діючий семінар для педагогів області «Формування базових моральних цінностей сучасних підлітків»; лабораторія педагогічної майстерності «Формування нових стандартів виховної парадигми НУШ на засадах педагогіки партнерства».

Зроблено акцент на учнівському самоврядуванні, оскільки його діяльність є одним із ефективних чинників духовного зростання особистості в умовах конкретного закладу освіти, суть якого полягає в набутті досвіду піклувальної поведінки та готовності до компетентної участі у житті суспільства, цілеспрямованого використання свого потенціалу як для самореалізації, так і в інтересах суспільства й держави, нести відповідальність за свій життєвий вибір і власну життєдіяльність.

Протягом узагальнювального етапу проведення експерименту в умовах реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» важливими питаннями у педагогічних колективах були: ціннісна основа духовного становлення особистості; смисложиттєві кризи і бар'єри в сучасних підлітків; духовна спадщина виховання та нові можливості вчителя в НУШ; виклики формування цінностей сучасних поколінь; проблеми ідентифікації етносу в модерному історичному дискурсі, роль ціннісного компоненту у виховному процесі; духовність як відображення моральних потреб та ставлень

особистості до навколишньої дійсності; інноваційні стратегії формування особистості учня в умовах сучасних викликів; міжпредметні зв'язки освітньої діяльності та їх роль у духовному становленні особистості, звернення до духовних цінностей особистості та християнської етики, які виражаються у діяльнісних пріоритетах і процесуальному визначенні ролі виховання в цілісному освітньому процесі; бачення особистості у вимірі концептуальних ідей реформування загальної середньої освіти, національно-патріотичного виховання, громадянської освіти і виховання та практичних побудов виховання й духовного розвитку особистості на їхній основі; створення безпечного та духовного освітнього середовища, яке ефективно сприятиме формуванню та розвитку зростаючої особистості учня Нової української школи у світлі духовних і національних цінностей.

Робота педагогічних колективів була цілеспрямованою і насиченою: проводилося анкетування вчителів, учнів та батьків, вивчалися родинні традиції та форми взаємодії дітей та дорослих у сім'ях з метою виявлення мотиваційної готовності дорослих суб'єктів освітнього процесу до реалізації Програми «Нова українська школа в поступі до цінностей».

У закладах освіти створювалися умови для залучення в експерименті учнів І, II і III ступенів школи. Сьогодні у 70 % здобувачів освіти є сформовані основні навички критичного мислення: гнучкість мислення; зосередженість, аналіз та запам'ятовування інформації; визначення ключових аспектів, що містяться у явному або прихованому вигляді нової інформації; порівняння та спостереження (виявлення рис подібності й відмінностей об'єктів); генерування ідей, розробки виважених рішень; ефективне комбінування знань; терпимість до невизначеності та багато варіативності; відкритість для інших ідей, терпимість до інших точок зору, відмінних від власних; вміння будувати прогнози, логічність висновків; активне сприйняття інформації.

У 72 % учнів початкової школи сформовані основні навички креативного мислення: вміння експериментувати і використовувати наявні знання у нетрадиційних для них сферах застосування; здатність оперувати складними поняттями; гнучкість, оригінальність мислення, уникнення шаблонів у прийнятті рішень; орієнтованість не лише на організацію та переробку знань, а на їх створення; вміння змінювати структуру зовнішньої інформації та внутрішніх уявлень за допомогою формування аналогій і поєднання концептуальних прогалін; орієнтація на переформулювання поставленого завдання; пошук нестандартних рішень, нових можливостей; формування гіпотез, їх перевірка і модифікація; застосування конкурентоздатних підходів; орієнтація на створення нових або удосконалення наявних процесів, продуктів, послуг.

У 70 % учнів молодших класів сформовані основні навички піклувального мислення: врахування інтересів та почуттів інших людей; орієнтація на діалог у спілкуванні; орієнтація на самоосвіту, саморозвиток; здатність до поповнення та генерації знань; уміння оцінювати, наскільки власні дії є корисними для суспільства і держави.

З метою аналізу ефективності запропонованих моделей виховних систем та якості реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» на 2018-2022 роки серед учнів та класних керівників проведено діагностування результативності функціонування організаційного і ресурсного компонента в створенні виховного середовища закладу освіти та виховного простору сучасного учня.

Для діагностування була розроблена методика «Оцінка ефективності впровадження Програми "Нова українська школа у поступі до цінностей"».

На IV (узагальнювальному) етапі заклади післядипломної педагогічної освіти провели підсумкові семінари-практикуми з експериментального впровадження програми «НУШ у поступі до цінностей» та апробування інноваційної моделі освітньої виховної системи, яка спирається на широкий спектр індивідуальних та групових цінностей організації життєдіяльності учасників освітнього процесу. При моделюванні виховної системи використано комплексні педагогічні засоби, які містять складники: основні поняття, принципи нової парадигми, прийоми та методи побудови виховання (системний, варіативно-модельний, особистісно-зорієнтований, діяльнісний, компетентісний). Пріоритетна роль належить системному підходу, адже, досягнення цілей виховання вимагає дотримання наукового підходу до організації цього процесу, врахування об'єктивних закономірностей його перебігу, взаємодії системи чинників, що його детермінують (раціональність, об'єктивність, науковість). Найважливішим аспектом її управління є зміцнення системності на кожному новому етапі розвитку, планування системоутворювальних видів діяльності, ключових справ, реалізації загальношкільних традицій, функціонування загальношкільних організацій, об'єднань, моніторинг та аналіз результатів діяльності для реалізації у виховній практиці розроблених концептуальних ідей виховання учнів на цінностях та пошук теоретичних і практичних основ до визначення їх ролі у реалізації компетентісної освіти на засадах Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

За наслідками дослідження важливості цінностей для потреб Нової української школи у базових закладах визначено організаційно-педагогічні умови реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», серед яких виділено:

- оновлення змісту та організації наскрізного процесу виховання цінностей на основі суб'єкт суб'єктної взаємодії усіх учасників освітнього процесу;
- розробка структурно-логічної моделі наскрізного процесу виховання цінностей та моделювання виховних систем, спрямованих на реалізацію програми «Нова українська школа у поступі до цінностей»;
- реалізація духовних, християнських, національних засад виховання цінностей сучасної молоді людини та проведення щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сходження особистості до духовних цінностей»;
- пошук ціннісного потенціалу компетентнісної освіти та виховних орієнтирів ціннісної основи ключових і предметних компетентностей в умовах освітнього процесу в НУШ;
- програмування виховного середовища закладу освіти та виховного простору учня НУШ на основі системного навчання цінностей в закладах освіти - учасників експерименту та учасників спільної діяльності ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», лабораторії громадянського виховання Інституту проблем виховання НАПН України та інститутів післядипломної педагогічної освіти ;
- продукування інноваційної практики наскрізного виховання цінностей, створення технології виховання цінностей і наповнення її ціннісно-смысловими орієнтаціями, установками і ставленнями.

З метою аналізу ефективності запропонованих моделей виховних систем та якості реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» серед учнів та класних керівників проведено діагностування результативності функціонування організаційного і ресурсного компоненту в створенні виховного середовища закладу освіти та виховного простору сучасного учня.

Упродовж 2019-2022 років на базі Рівненського закладу післядипломної педагогічної освіти відбулося 4 всеукраїнські науково-практичні конференції з упровадження програми «НУШ у поступі до цінностей». Тематика, ухвали, матеріали виступів, тези учасників експериментів від закладів освіти Рівненщини та інших областей – учасників експерименту розміщені на сайті Рівненського закладу післядипломної педагогічної освіти за посиланням: <https://roippo.org.ua/activities/research/conferenc.php>.

Співорганізатори Всеукраїнської науково-практичної конференції: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, науково-педагогічний журнал «Рідна школа».

У конференціях брали участь науковці, викладачі, методисти, керівники закладів освіти, аспіранти, магістранти, педагоги та всі зацікавлені проблемами

виховання в умовах реформування освітньої галузі в Україні з понад 100 закладів освіти Рівненської, Черкаської, Хмельницької, Донецької, Київської, Кіровоградської, Тернопільської, Миколаївської, Запорізької, Львівської, Волинської областей та м. Києва.

Практичне значення дослідження:

одержали методику комплексного підходу у розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання;

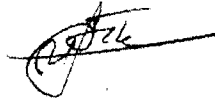
вчителі, класні керівники, вихователі, адміністрація закладу освіти мають можливість осмислити сучасні виклики виховання та його головні засади, базові моральні цінності сучасного виховання з обов'язковим урахуванням вікових особливостей учнів;

удосконалено систему виховної діяльності, яка б вела до узгодження підходів у вихованні особистості дитини у школі, сім'ї та закладі освіти.

У цілому завдання експерименту виконано. Ефективним виявився регіональний підхід до програмно-технологічного та науково-методичного забезпечення наскрізного виховання на цінностях в умовах Нової української школи.

Науковий керівник,

директор Інституту проблем виховання НАПН України, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Іван БЕХ

Координатор:

кандидат педагогічних наук, завідувач сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Підпис
Кіян О., завідувачки сектору відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи засвідчую

Ольга КІЯН

Начальник відділу кадрів
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Ганна КОСАР

